

Het Machtseffect

Inleiding

Zwervend over het internet val je van de ene verrassing in de andere. Je ontdekt kennis die tot dan voor jou verborgen was. Je ontmoet mensen met ideeën die opeens een licht doen opgaan. Surfen op het internet is een leerproces dat zo totaal verschilt van de wijze waarop we gewend waren te leren. Het gebeurt niet langer noodzakelijk lineair en doelgericht, maar kan evengoed het gevolg zijn van een bewuste, vrijwillige onderdompeling in de gigantische oceaan van kennis die het internet is.

Leren wordt een totaal andere activiteit. We springen schijnbaar achteloos van hyperlink tot hyperlink. Onze hersenen houden het roer in handen. Ze pikken op en sturen je met een paar muisklikken verder. Ze stuwden je voort, schijnbaar ondoordacht. Nonchalant bijna. En toch. In al die chaos van het internet vinden je hersenen net die informatie waarnaar ze op zoek zijn. Ze zijn zo alert – zonder dat je het zelf merkt – dat ze waardevolle weetjes oppikken, opslaan en gebruiken om naar de volgende waardevolle kennis te surfen of om tot eigen inzichten te komen. Het is een natuurlijk en avontuurlijk proces. Alleen (h)erkennen we dit proces nog lang niet allemaal als waardevol, laat staan als cruciaal.

Wat moet er gebeuren, opdat je hersenen vrij spel krijgen en in staat zijn om ongedwongen en spontaan net die informatie te vinden die jou helpt om beter te worden in wat je doet? Het antwoord zit in de vraag besloten: er moet talent zijn om beter te *kunnen* worden, er moet passie zijn om beter te *willen* worden. Zonder passie en talent blijven je hersenen wat ze al sinds Agatha Christie zijn: *little grey cells*, grijze massa. Maar grijs is een sombere kleur. Ze brengt geen licht, geen helderheid. Passie en talent brengen de noodzakelijke verlichting, opdat die grijze hersenen kunnen schitteren en blinken.

Jef Staes.be

Er moet talent zijn om beter te kunnen worden, er moet passie zijn om beter te willen worden.

Tijdens een van mijn zwerftochten op het internet, ontdekte ik bij toeval een fantastisch begrip. Nou ja, wat je toeval noemt. Onbewust waren mijn hersenen ernaar op zoek. Niet ik, mijn brein. Het begrip in kwestie is op zich niet revolutionair of spectaculair. Het bestaat al jaren en wordt al jaren gebruikt. *Unintended consequences*. Onbedoelde gevolgen. Het gaf me het duwtje dat ik nodig had, om aan dit boek te beginnen. Hoe is het mogelijk, vroeg ik me af, dat we zoveel mensen met talent hebben kunnen afstompen tot passieloze *Schapen*?

Het was vast geen bewuste keuze, daarvan ben ik zeker. Leerkrachten, ondernemers, beleidsmakers willen niets liever dan zich omringd te weten met mensen die zich creatief en vol passie aan hun opdracht wijden. En toch lukt het niet om leerlingen, medewerkers of ambtenaren hun talenten te laten benutten en hun passies te laten botvieren op dat wat zij tot hun opdracht rekenen. De oorzaak van die passieve passieloosheid moet elders gezocht worden. Het is wellicht het onbedoelde gevolg van iets anders. Van iets dat we misschien te goed hebben willen doen. Om dat te begrijpen, moeten we het begrip ‘onbedoeld gevolg’ even nader bestuderen.

Onbedoelde gevolgen

Wat zijn onbedoelde gevolgen? Laten we beginnen met de definitie zoals we ze op het internet vinden. Wat zegt Wikipedia over ‘onbedoelde gevolgen’?

In de sociale wetenschappen zijn ‘onbedoelde gevolgen’ de niet bedoelde gevolgen van een actie die men heeft ondernomen. Bijvoorbeeld om iets op te lossen of om iets nieuws te introduceren. Onbedoelde gevolgen kunnen we ruwweg verdelen in drie groepen:

- een positief, onverwacht voordeel dat de oplossing beter maakt;
- een negatief, onverwacht nadeel dat het gevolg is van de oplossing;
- een pervers effect dat wat men probeerde op te lossen nog erger maakt.

De wet van de onbedoelde gevolgen is een waarschuwing aan het adres van iedereen die probeert in te grijpen in complexe systemen, zonder stil te staan bij de mogelijke negatieve impact van die ingreep.

Met andere woorden, toen in 1859 de Brit *Thomas Austen* op zijn landgoed in Australië konijnen losliet voor de jacht en voor een beter thuisgevoel, stond hij er niet bij stil dat die diertjes niet zoveel later voor gigantische problemen zouden zorgen.

Jef Staes.be

Ze kweekten als ... konijnen, vraten het land kaal en zorgden voor erosie en verarming van de bodem. De pogingen om hun aantal terug te dringen, leverden niet veel op. Besmetting met het myxomatosevirus resulteerde enkel in resistente konijnen. Een onbedoeld gevolg, waarvan de Aussies vandaag nog altijd de nefaste gevolgen dragen.

Een ander voorbeeld zijn de plastic draagtasjes. Consumenten noch warenhuizen vroegen zich in de jaren zeventig en tachtig af wat voor afvalberg die tasjes zouden teweegbrengen. Het gemak ging voor. Tot de plastic tasjesberg zo gigantisch werd dat we er niet meer tegenop konden klauteren. Gelukkig was de overlast met een paar doortastende maatregelen enigszins te bedwingen.

Nog een voorbeeld? De auto! De benzineverslindende of dieseldrinkende machine is de oorzaak van heel wat milieuoverlast. Nochtans vond *Henry Ford* in zijn tijd dat de auto vooruitgang betekende voor iedereen. Onbedoelde gevolgen waren even niet in zicht – kon ook moeilijk, want wie wist toen dat de wereldbevolking in geen tijd zou exploderen van ongeveer 2 miljard naar nu bijna 7 miljard? Schaalvergroting, zeker wanneer ze te snel om zich heen grijpt, veroorzaakt wel vaker negatieve gevolgen. Maar wat erger is, ze is ook dikwijls verantwoordelijk voor het feit dat die gevolgen moeilijk om te keren zijn. Konijnen weg uit Australië? Een onmogelijke opdracht. De auto uit het straatbeeld? Niemand die het wenst.

Blind zijn voor negatieve gevolgen kan dus zeer slecht uitdraaien. Een trage reactie maakt ze quasi onomkeerbaar. Onbedoelde gevolgen maken duurzame innovatie daardoor vaak zeer moeilijk. Net zoals de plastic draagtasjes heeft ook de 2D-boekdrukkunst gezorgd voor een negatief, onbedoeld gevolg dat nu pas zichtbaar wordt. Wat immers ooit begon als een ingreep die de samenleving onnoemlijk veel baat bracht en deed daveren op haar grondvesten, zet vandaag een rem op de soepele overdracht van kennis en zorgt ervoor dat diezelfde samenleving zich van binnenuit vernietigt. De boekdrukkunst doet talent en passie uitdoven als kaarsjes na een windstoot. Laat ik het formuleren als een nieuwe vorm van ‘onbedoeld gevolg’.

Een vertraagd, maar pervers negatief effect dat de voordelen van een eerdere, positieve ontwikkeling omkeert of ongedaan maakt.

Eeuwenlang was de boekdrukkunst het neusje van de zalm. Ze bracht kennis dichterbij wie er eerder van verstoken bleef. Ze verzamelde informatie in dikke banden en stelde ze ter beschikking van elke nieuwsgierige ziel die het lezen onder de knie had gekregen. Met de jaren werden dat steeds meer mensen.

Jef Staes.be

**De boekdrukkunst doet talent en passie
uitdoven als kaarsjes na een windstoot.**

Maar intussen zijn er nieuwe ontwikkelingen opgedoken die de wijze waarop kennis verspreid wordt totaal op zijn kop hebben gezet. Bovendien is de vracht aan informatie exponentieel toegenomen. Ze is intussen zo groot dat geen *Leonardo Da Vinci* nog ooit in staat zal zijn om zich als homo universalis alle kennis eigen te maken. Die tijd dat iedereen alles kan kennen, zelfs in zijn vakgebied, is voorgoed voorbij.

“Ik was een Schaaap” is het derde deel uit de Red Monkey Trilogie van Jef Staes. Meer informatie over de boeken en Jef Staes als spreker vind je terug via www.jefstaes.be

Je kan er ook dit boek bestellen samen met de twee voorgangers, “Mijn Organisatie is een Oerwoud” en "Mijn Manager is een Held".

Jef Staes.be

